

POVIJEST SPASENJA U KONSTITUCIJI „DEI VERBUM„

Dr Vitomir SLUGIĆ

Pojam povijesti spasenja, kao sveobuhvatni pojam, prethodi svakoj teološkoj disciplini. U novije vrijeme povijest spasenja postaje teološki princip, temeljni pojam onih teoloških napora koji nastoje da teologiji dadu povijesnu dimenziju. Primjetljiva povezanost povijesti i objave nameće teološke refleksije pod vidom povijesti spasenja. Ta pojava u suvremenoj teologiji nalazi određene potvrde i u saborskim dekretima, posebno u konstituciji »Dei Verbum«¹.

Povijest spasenja i objava odnose se na istu stvar. Između njih postoji — ne slučajan, susjedski — nego nutarnji, bitan odnos. Objava se događa u povijesti, spasenje se događa u povijesti. Konstitutivni momenti objave jesu djela koja Bog čini u povijesti, a s tim djelima stoji u vezi riječi kojima Bog tumači svoja djela. Bog djeluje u uvjetima i okvirima povijesti, spušta se u povijest, i njegova djelovanja možemo datirati. U tom smislu objava ima povijesni karakter.

Božiji čin je jedan u Bogu. Stupajući u povijest Božji čin se periodizira. Spasenje je ponuđeno svim ljudima koji žive u različitim vremenima i koji su po sebi povijesna bića. Adaptacija objave na ontološko-povijesnu strukturu čovjeka dobiva povijesno značenje, čime se objava ostvaruje prema povijesnim uvjetima². Zbog toga objava nije punktualni prodor u vrijeme, nego redosljed događaja koji su ovisni jedan od drugog, koji tumače jedan drugog i koji su, uzeti zajedno, usmjereni prema nečemu od čega dobivaju puno značenje.

Povijest spasenja je kardiogram događaja koji pulziraju od stvaranja do parusije, živahni grafikon koji svjedoči o velikim spasiteljskim djelima. Pa ipak, povijest spasenja je jedna. U Konstituciji citirani tekst sv. Augustina »Novum in Vetere latet, Vetus in Novo patet«³

1. Teologiju konstitucije DEI VERBUM i povijest spasenja, kao prilaz objavi, nije moguće razumjeti bez ostalih saborskih dekreta, posebno konstitucija *De Ecclesia* i *De sacra Liturgia* i past. konstitucije *De Ecclesia in mundo huius temporis*.

2. Povijesnost je položaj čovjeka u vremenu, koji samo čovjeku pripada i kojim se čovjek razlikuje od svega ostalog. Slobodnom odlukom stupa čovjek u tokove događaja i ostvaruje svoju egzistenciju. Druga stvorenja nemaju povijesti u strogom smislu. Čovjekova egzistencija je u »napetosti« između prošlih i budućih vremena, između objektivnih odnosa izvan njega i njegove slobode. Njegova sadašnjost povezuje prošlost i budućnost, pri čemu se čovjek ne stavlja iznad vremena. Ne povijesnosti čovjeka temelji se povijest (čovječanstva i pojedinca) kao sklop događaja ovisnih jednog od drugog. Povijest spasenja adaptira se povijesnosti čovjeka (*super-natura praesupponit naturam*).

3. LV 61.

označava upravo to da je povijest spasenja u svim svojim periodima jedna (2 Petr 3, 8).

Božja riječ (djela i riječi) izražava višeslojnu stvarnost. U toj stvarnosti vidimo katkada paradokse. Tako je — sa stanovišta povijesti — Božja riječ svijetu transcendentna, ali je kao povijesni događaj svijetu imanentna. Ona je progresivna, jer je dana u susljednim događajima, ali je neotički definitivna, potpuna istina i vrijedi za sva vremena. Ona je polifona, ali jedna i jedinstvena.⁴

Objava u stvaranju

Stvaranje ima kristološku strukturu i njegova vrijednost je prožeta Utjelovljenjem. Povijest spasenja, koja je na vrhuncu u Utjelovljenju, cilj je stvaranja. Doduše — konstitutivni elemenat objave je i milost. No, stvaranje (svijet) Bog je »rekao«⁵ čovjeku. »Prvi čovjek je imao, sigurno, našu sposobnost da upozna Boga, što je, isto tako, milost. Kozmička objava i objava u savjesti zaslužuje ime objave. Povijest spasenja je počela prvim Božjim činom ad extra.

Izričući stvaranje i njegovu revelacijsku čitljivost (s obzirom na Rim 1,19-20), Konstitucija priznaje ovu prirodnu objavu. S tim u vezi stoji i ponovljena nauka I vatikanskog sabora⁶ o sposobnosti čovjekova uma da spozna Boga prirodnim putem. To znači da je ova početna faza u povijesti spasenja bila barem priprava za objavu u užem smislu riječi. Objava u stvaranju bila je preduvjet zavjetâ, a zavjeti se nalažaju na stvaranje (Hebr 11,1-3).

Objava izvan zavjeta

Povijest spasenja postoji i izvan zavjetâ. Ni u kom slučaju ne možemo govoriti o tome da posebna povijest spasenja, koju svodimo na opseg zavjetâ — starog i novog — jedina zaslužuje ime povijesti spasenja. I izvan zavjeta postoje konstitutivni elementi spasenja. Bog se objavio praocu Adamu⁷, što je bila, bez sumnje, autentična objava. U tom prvom pozivu, koji je proigran, a u paralelizmu Adam-Krist, započelo je spasenje u smislu davanja božanskog života čovjeku. Taj odnos dobiva u Kristu svoj vrhunac, a anticipiran je bio u objavi koja je dana praocu Adamu.

Patrijarh Noa (Noin savez) spasava se u tehničko-materijalnom smislu. Taj događaj znači za njega nadnaravno spasenje i postaje figura sakramentalno-otkupiteljskog spasenja u krštenju (1 Petr 3,20-21).

Božja spasiteljska briga bila je trajna od Adama do Abrahama i proteže se i na pravednike izvan saveza: »Deus sine intermissione ge-

⁴ Lj. RUPČIĆ, Fenomen Božje riječi — u Zborniku radova Teološkog tečaja za svećenike — Bogoslovska smotra 2 (1966) 293.

⁵ R. GUARDINI, *Welt und Person*, Würzburg³ 1950, str. 113.

⁶ DV 6.

⁷ DV 7.

neris humani curam egit«. ⁸ Sve prefiguracije izvan saveza (Melkisedek) imaju kristološku vrijednost. Objavljivale su vrhunac objave (Hebr 7,3).

Stari zavjet

Sa stanovišta povijesti spasenja, ovdje se ne radi o knjigama Starog zavjeta. Radi se o epohama velikih Božjih djela kojima je pozvao Abrahama,⁹ sklopio ugovor s Mojsijem, a u prorocima, posebno, dao tumačenje svojih interpelacija. S Abrahamom počinje objava u strogom smislu riječi, objava kao posebna povijest spasenja. Jedan kratak period povijesti — kratak s obzirom na ostale periode opće povijesti i opće povijesti spasenja — postao je poprište Božjega protumačenog djelovanja, koje je otvoreno prema budućnosti i koje — nepotpuno s obzirom na konačno spasenje — čeka svoje dovršenje u Kristu i priprema se za vječni Zavjet.

Stari zavjet je pretkršćanska objava i ima pripremi karakter.¹⁰ Krist je telos Starog zavjeta. Proroci su obećali evanđelje, što osigurava organsku vezu SZ i NZ. Krist sam gleda svoje djelovanje kao ispunjene proročanstava. Stari zavjet je obuzet obećanjima koja su dana ocima. U tom smislu on ima proleptičan karakter. Objava dana malom židovskom narodu zbog svoga mesijanskog karaktera prestaje biti partikularna i postaje općom s obzirom na spasenje svih ljudi.

Vrednujući Stari zavjet kao skup epoha (óí kairoi), vidimo da se on očituje kao Božje djelovanje, očituje se kao povijest Božjih intervencija.¹¹

Period povijesti koji nazivamo Stari zavjet po vremenskoj vrijednosti je kratak. Pa ipak, sa stanovišta povijesti spasenja, on služi kao neposredna priprava za dolazak objave u utjelovljenom Logosu. U tome i jest važnost Starog zavjeta. Prije Krista sve je nedostavno i otvoreno naprijed. Međutim, tko ne može uvidjeti da je Stari zavjet toliko dopunio posudu vremena da je samo malo trebalo da taj niveau u povijesti spasenja zasluži naziv »punina vremena«, koju je sa sobom donijelo Utjelovljenje Riječi?

Christus — plenitudo totius revelationis

Bog se objavljuje da bi svoj život dao čovjeku. Objava je darivanje samoga sebe. To najveće Božje djelo učinio je Krist: »Boga nije nitko

8. DV 3.

9. DV 3: 14.

10. DV 14.

11. U Starom zavjetu objava, koju predstavljaju sjajna Jahveova dje'la, bila je praćena riječju. Ako uočimo hebrejsko značenje riječi »dabar«, najbolje ćemo opaziti vezu između djela i riječi koje su sudjelovale pri izgradnji fizionomije Izraela. Jahveova riječ je konstitutivna za povijest Izraela.

12. DV 2. — Koegzistencija beskonačnog Božjeg čina, koji je slobodna ponuda čovjeku, i slobodnog čovjekova odgovora, koji je nužno kontingentan, ostvaruje se u Kristu. Bez obostranoga slobodnog djelovanja Boga i čovjeka nema spasenja. A most između beskonačnog i konačnog mogao je ostvariti samo Krist.

vidio. Jedinorođenac-Bog koji je u krilu Očevu, on ga je objavio« (Iv 1,18). »Bog je nekoć u mnogo navrata i na mnogo načina govorio ocima u prorocima, na kraju, tj. u ovo vrijeme, govorio nam je u Sinu koga je postavio baštinikom svega i po kome je stvorio svijet« (Hebr 1,1-2).

Ovisnost teologije uopće o povijesti spasenja otkriva kristocentričnost ovakve teologije. A kristocentričnost je jedna od temeljnih linija konstitucije »Dei Verbum«.

Ne postoji, niti može postojati, drugi događaj, osim Utjelovljenja, koji bi mogao biti vrhunac u povijesti spasenja. Utjelovljenje je nenadmašiv stadij povijesti. Ovdje se ostvaruje identitet milosti i objave, identitet Božjeg i čovjekova djelovanja, identitet povijesti milosti, povijesti objave i povijesti spasenja. U ovom događaju ostvareni su svi konstitutivni elementi povijesti spasenja. U jednoj osobi je Božja ponuda i čovjekov odgovor, poziv i odziv. Bogu se svidjelo da se objavi. Ako je već htio da se objavi, onda je objava u Utjelovljenju bila nužna. S druge strane, objava prije Utjelovljenja bila je moguća samo ukoliko je usmjerena prema Utjelovljenju, koje daje tumačenje svemu što prethodi, pa i stvaranju.¹³ Krist je preuzeo na sebe sva prošla i buduća spasiteljska zbivanja, sva prošla i buduća vremena i, tumačeći sebe, svim zbivanjima i vremenima dao smisao i tumačenje.¹⁴

Utjelovljenjem Bog ostvaruje svoj plan: Biti prisutan u ljudima. Sva povijest od stvaranja do Utjelovljenja, od Utjelovljenja do parusije dobila je svoj smisao i svoju usmjerenost prema Bogu.

Krist je isti jučer i danas i zauvijek će biti isti (Hebr 13,8)

Sa stanovišta povijesti spasenja, najzanimljivija je konstatacija da Krist dovršava objavu i pruža za nju svjedočanstvo u aktualnoj prisutnosti i očitovanju.¹⁵ Praesens historicum koji Konstitucija upotrebljava upotpunjuje ovu konstataciju. *Sada* je Krist prisutan svojim djelima, čudesima, naukom, a posebno svojom smrću i svojim uskrsnućem (proslavom).

Smrt i uskrsnuće ontološki pripadaju Utjelovljenju. To su djela objave i spasenja koja po sebi nisu bila potrebna Utjelovljenju da nije bilo Adamovog pada. Njihova spasiteljska vrijednost pripada danas iskonskom cilju Utjelovljenja: obuhvatiti cijelo čovječanstvo. Da Adam nije sagriješio, u trenutku inkarnacije u Krista bi bilo inkorporirano cijelo čovječanstvo bez posebnih procesa. Sakramenti, kao aktualizacija smrti i uskrsnuća, uspostavljaju onaj red koji je bio prije Adamovog pada. Pomoću procesa smrti i uskrsnuća, koji su interpretirana djela

13. »... Verbum... caro factum... perfectus homo in historiam mundi intravit, cum in Se assumens et recapitulans« (**Const. past Gaudium et spes**, br. 38; vidi još br. 45).

14. Riječ i Riječ ne poklapaju se samo terminološki nego i stvarno. Bog je Utjelovljenjem postao sličan ljudima. Njegove riječi slične su čovjekovim riječima. Utjelovljenjem je postao sličan ljudima, a riječi kojima je tumačio tu sličnost slične su ljudskim riječima (DV 13).

15. »... tota suiipsius praesentia et manifestatione, verbis et operibus, signis et miraculis, praesertim autem morte sua et gloriosa ex mortuis resurrectione, misso tandem Spiritu veritatis, revelationem complendo, perficit ac testimonio divino confirmat« (DV 4).

Božja (propovijed križa — 1 Kor 1,18), dolazi u liturgiji do objektivizacije spasenja. Mi aktualiziramo Tajnu-Krista, što znači da participacijom u njegovu životu participiramo i u prerogativima ove Tajne s obzirom na povijest. Tajnu-Krista treba ovdje gledati iz svih perspektiva: Utjelovljenje, križ uskrsnuće (proslava), slanje i uloga Duha Svetoga, parusiju i kao našu inkorporaciju u Krista.

Pri ovome ne smijemo zanemariti fenomen riječi. Sakramentalna struktura spasenja bila bi neshvatljiva kad nam ne bi bila protumačena. Homilija se može nazvati riječju Božjom upravo zato što tumačenjem pravi prelaz od riječi na djela. Kao što smo žrtvom konstituirani kao Božji narod, tako smo konstituirani i riječju.¹⁶ Božji narod se sabrao (ecclesia) da čuje riječ, a sabrao se snagom te riječi. Zbor Božjeg naroda jest kondenzirani povijesni sastanak pozvanog čovječanstva bez obzira na periodiziranje povijesti. Narod je pozvan da dođe Sinaju i Gori s koje govori Krist. U liturgiji imamo i Sinaj i Goru. Budući da naše spasenje ima sakramentalnu strukturu, i riječi objave imaju sakramentalnu strukturu. Kako su sakramenti memoriale prošlosti i *signum prognosticum* budućnosti, i riječi objave imaju eshatološki karakter. Upravo, riječi koje slušamo jesu »arcani verba« o kojima govori sv. Pavao (2 Kor 12,4; 1 Kor 2,6-16), pri čemu se najbolje vidi koliko riječi pripadaju činjenicama.

Spasenje u svom kumulativnom (liturgija riječi i liturgija čina) i najsjajnijem trenutku *reducira* prošlost i *deducira* budućnost na sadašnjost. Čini se da je povijest zaustavljena. Mi posjedujemo Boga, koji je vječan. Sudjelovanje u njegovoj naravi daje nam, sigurno, i sudjelovanje u ovom Božjem svojstvu. Ipak ostajemo u povijesti. Potrebno nam je da dovršimo razmak između sada i eshatona. To znači da moramo izdržati, u ovoj povijesnoj kondiciji, stadij između skoro dobi-vene bitke i potpune pobjede.

U Utjelovljenju je profilirana povijest spasenja i u njoj je njezin presjek. Ako smo protumačenim sakramentalnim zbivanjima apropirali Utjelovljenje — a jesmo — onda se radi o našem sudjelovanju u Utjelovljenju ukoliko Krist integrira sva vremena. Vrijeme ne može egzistirati bez subjekta, a Krist je punina vremena. Ako je u Kristu rekapitulacija povijesti (Ef 1,10), i mi sudjelujemo u toj rekapitulaciji. Preuzimamo svu prošlost spasenja i Kristovu prošlost, u kojoj je, opet, sva prošlost. A kako je Krist jedini sadržaj etape od danas do parusije, pripadamo tom sadržaju, i on pripada nama. Dakle kroz sakramentalna zbivanja, ali spašeni Veselom viješću (Ef 1,13), postajemo subjekti onoga što se zbilo, onoga što se zbilo na Kristu i onoga što će se zbiti na nama (Ef 1,18-20). U nama je polaritet prošlosti i budućnosti. U nama su prošli događaji koji su prefigurirali Tajnu-Krista u današnjoj sakramentalnoj strukturi spasenja, u nama je budućnost, jer je u nama sve što prefigurira tu budućnost.

Objava je dovršena i novu nećemo čekati.¹⁷ No, povijest spasenja je danas ekonomija spasenja u kojoj objava igra najfunkcionalniju ulogu.

16. On nas je dragovoljno rodio riječju istine« (Jak 1, 18).

17. DV 4.

gu. Mi smo s Kristom veliko *danās*. Sve je naše, a mi Kristovi. Sva djela i sve Božje riječi u prošlosti; sva djela i tajanstvene riječi budućnosti pripadaju nama. Krist je isti jučer i danas i zauvijek će biti isti. Ostaje nam, ipak, da proživimo razdoblje od danas do Kristova dolaska. Ubrzano primicanje toga dolaska smanjuje, zajedno s aktualnom prisutnošću, u nama našu povjesnost. Ovo, sadašnje, razdoblje u našem osobno-konkretnom stadiju povijesti spasenja izražava rascijepljenost naše egzistencije koja uzdiše, ali nije tragična, nego se nada.¹⁸

Opširnija analiza pitanja pokazala bi opravdanje i opširnijih teoloških razmišljanja. Bez sumnje teolozi su pridonijeli onom aspektu konstitucije »Dei Verbum« koji prikazuje objavu u njezinoj povijesnoj datosti. Nauka Sabora pokazuje da kršćanstvo nije od Boga dano učenje, katekizam formula, kodeks teza ili enchiridion symbolorum, nego je protumačeno djelo Božje, koje zbog čovjeka ima svoje epohe. U tom smislu konstitucija »Dei Verbum« daje teolozima nove poticaje da proslijede u svojim naporima.

SUMMARIUM

Historia salutis in Constitutione »Dei Verbum« (n. 3 et 4) — Affirmantur quodammodo in Constitutione illa studia recentiorum, quae opus salutis in historica ipsius tractant dimensione. Deus multifariam per gesta, quae verbis saepe Ipse interpretatur, visitavit homines. Quae, ob historicam hominum vivendi rationem atque conditionem per historicum dantur progressum.

Minime negligitur valor revelationis quae fit per creationem: iterum Concilii Vaticani I de naturali hominis Deum cognoscendi facultate doctrina renovatur.

Extra Testamenta verae dantur revelationis vestigia, praesertim in praefigurationibus christologicis (prouti sunt Adam, Noe, Melchisedech). In Veteri, quod in Novo patet, Testamento, ubi iam publica per gesta verbaque Dei datur revelatio, omnia ad Christum tendunt omnique in ordine ad Christum sunt interpretanda.

Summa revelationis proindeque etiam historiae salutis in Incarnatione perspiciuntur. Ad ipsam organice mors atque Christi clarificatio pertinent. Christus totam, eam recapitulando, assumpsit hominum historiam.

Nostra maxime interest, quod Christus tota suimetipsius praesentia in Ecclesia revelationem perficit ac testimonio confirmat. Populus Dei, convocatus ac Dei verbo constitutus, actualizando, per hodiernam sacramentalem salutis structuram, mortem atque resurrectionem, reducens vero una cum Christo praeterita necnon quae sunt futura deducens ad praesentia, in illa, qua Christus est plenitudo temporis, historiae participat recapitulatione, consorsque divinae efficitur naturae.

18. Zahtijevalo bi više vremena i prostora da ovdje govorimo o važnom faktoru u povijesti spasenja, tj. o Duhu Svetomu. Među ostalim crta-ma Konstitucije ističe se njezin trinitarni smjer. U današnjoj ekonomiji spasenja po Kristu, Riječi koja je čovjekom postala, u Duhu Svetom imamo pristup k Ocu i postavljamo dionici Božje naravi (DV 2).